

گزارشی از هفدهمین کنفرانس سالانه تاریخ علوم عربی، دانشمند، سال ۱۳۷۲، شماره ۵ مرداد

۱۳۷۲، ص ۴۴-۴۷.

گزارشی از هفدهمین کنفرانس سالانه تاریخ علوم عربی

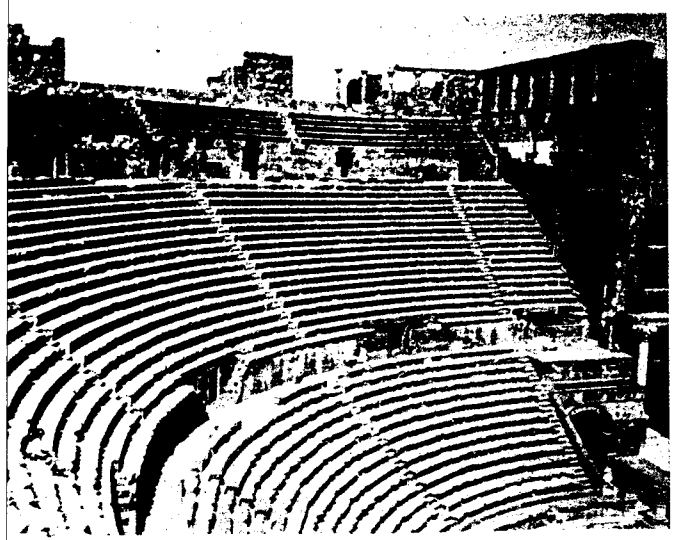
گزارش از مهندس محمد باقری

هفدهمین کنفرانس تاریخ علوم عربی در روزهای ۳۱ فروردین تا ۲ اردیبهشت ۱۳۷۲ در شهر سویداء سوریه برگزار شد. بانی این کنفرانس موسسه تاریخ علوم عربی (معهد التراث العلمی العربی) است که یکی از سازمانهای وابسته به دانشگاه حلب است و فعالیتهای قابل توجهی در زمینه تاریخ علوم دوره اسلامی دارد که طبعاً بررسی آثار بسیاری از دانشمندان ایرانی عربی نویس اعم از ریاضیدانان، پزشکان، اخترشناسان و جغرافیدانان را شامل می شود. این مؤسسه علاوه بر ارائه خدمات پژوهشی ارزنده و کم نظیر به پژوهشگران تاریخ علم در سراسر جهان، دوره های فوق لیسانس و دکترای تاریخ علم را در دانشگاه حلب اداره می کند. نشریه علمی این مؤسسه مجله تاریخ علوم عربی نام دارد که از سال ۱۹۷۷ سالی دو شماره حاوی مقاله های بدیع در زمینه تاریخ علوم دوره اسلامی به زبانهای عربی، انگلیسی، آلمانی

و فرانسه منتشر می شود. نشریه خیری موسسه رساله معهد التراث العلمی العربی نیز سالی چهار شماره شامل اخبار مربوط به فعالیتهای پژوهشگران و مراکز علمی در زمینه تاریخ علوم دوره اسلامی به دو زبان عربی و انگلیسی منتشر می شود. در ساختمان مؤسسه که در محوطه دانشگاه حلب قرار گرفته است، علاوه بر بخشهای علمی و اداری و کتابخانه و آرشیو و میکروفیلم نسخه های خطی، موزه تاریخ علوم شامل نمونه های ساخته شده از طرحهای علمی و فنی دانشمندان دوره اسلامی تهیه و نگهداری می شود.

این موسسه هر چهار سال یک بار کنگره تاریخ علوم عربی را در یکی از کشورهای عربی و اسلامی برگزار می کند. پنجمین کنگره در سال ۱۹۹۲ در گرانا (غرناطه) در اسپانیا برگزار شد و قرار است کنگره بعدی (ششم) در سال ۱۹۹۶ در رأس الخیمه برگزار شود. علاوه بر این، مؤسسه تاریخ علوم عربی همه ساله کنفرانس سالانه تاریخ علوم عربی را در یکی از شهرهای سوریه برگزار می کند. تاکنون این کنفرانسها در شهرها حلب، رقه، لاذقیه، دیرالزور، طرطوس، ادلب برگزار شده است. این بار شهر سویداء در جنوب سوریه که از مناطق دارای آثار باستانی فراوان بویژه از دوران رومیهاست برای برگزاری کنفرانس انتخاب شد. شهر سویداء در منطقه ای پوشیده از سنگهای سیاه رنگ آذرین واقع شده و علت نام گذاری آن نیز همین است (نام شهر از ریشه سواد به معنی سیاهی گرفته شده است). شهر سویداء دارای یک موزه نوین است و آثار باستانی قابل توجهی در آبادی قنوت که نزدیک به آن است و گفته می شود که زادگاه ونوس آنجا بوده، وجود دارد. همچنین آبادی صلخد در جنوب سویداء زادگاه ابن ابی اصیبه مورخ نامی اسلامی و مؤلف کتاب معروف

یک آمفی تئاتر از دوران رومیها در شهر بُصرا در استان سویدا

عیون الانبیا فی طبقات الاطباء در شرح زندگینامه پزشکان بوده است. در شهر صلخد بازمانده یک قلعه باستانی وجود دارد. به همین مناسبت سخنرانیهای روز سوم کنفرانس یکسره به بررسی آثار علمی ابن ابی اصیبه اختصاص داشت.

در کنفرانس سویدا پژوهشگرانی از سوریه، ایران، اسپانیا، لبنان، عراق، امارات متحده عربی، اردن، موریتانی، مصر، عربستان سعودی، یمن و فلسطین شرکت داشتند و ۳۵ مقاله علمی عرضه کردند. زبان همه سخنرانیها عربی بود بجز یک

عنوان پایه ای از سخنرانیهای علمی به قرار زیر:

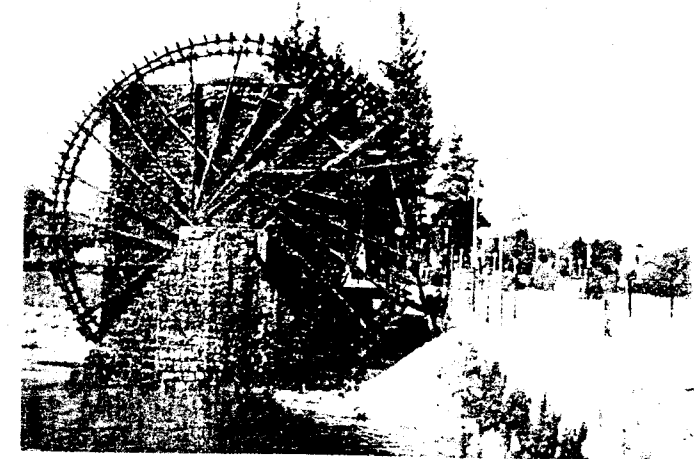
بررسی ابزارهای نجومی اعراب (اسطرباها، ربعها، ساعتهاى آفتابى)	سامی شلهوب	سوریه
فصلی از زیج گمشده کوشیار گیلانی	محمد باقری	ایران
نظام خورشیدی در زیج ابن هاثم	امیلیا کالفو	اسپانیا
نظریه تواتر در زیج الکامل فی التعلیم اثر ابن هاثم	مرسه کومیز	اسپانیا
تاریخ علم نجوم نزد اعراب	امیره عیسی	لبنان
بررسی آثار اعراب در زمینه علم هندسه	حصیرعباس المنشداوی	عراق
کتاب تقی الدین بن معروف در علم جبر و مقابله	مصطفی مولدی	سوریه
نگاهی به نقش پزشکان اسلامی در علم داروسازی	اکرم منیب الدجانی	اردن
تکامل ابزارهای جراحی از عصر حجر تا دوره اسلامی	سمیه حسن	مصر
بررسی تاریخچه اسبهای اصیل عربی	یسری عبدالجلیل رضوان	عربستان
شرح زندگی و آثار ابن نفیس در عیون الانبیا	نشأت الحمارنه	سوریه

سخنرانی از ایران و دو سخنرانی از اسپانیا که به انگلیسی عرضه شد.

با توجه به فاصله مکانی بیش از ۴۰۰ کیلومتر بین دو شهر حلب و سویداء تدارکات و برنامه ریزی کنفرانس روی هم رفته خوب بود و جا دارد که از مهمان نوازی میزبانان کنفرانس یاد و سپاسی بشود. در این کنفرانس آقای مهندس مصطفی میرسلیم مشاور علمی و تحقیقاتی ریاست جمهوری اسلامی ایران نیز حضور داشتند که مذاکراتی با مقامهای فرهنگی سوریه به منظور برقراری و تقویت تبادلات فرهنگی بین دو کشور انجام دادند.

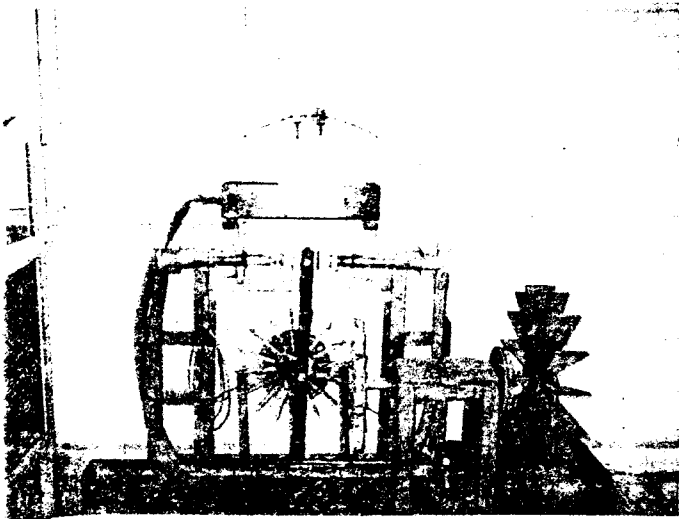
در فرصتی که در خلال کنفرانس دست داد امکان دیدارهایی از آثار باستانی و مراکز فرهنگی سوریه فراهم شد. از جمله دستاوردهای مهم این سفر، یافتن محل آرامگاه ابن صلاح همدانی، پزشک، منطق دان، ریاضیدان و اخترشناس نامدار ایرانی (قرن ۶ هجری) است. خوانندگان مجله دانشمند برای کسب اطلاع بیشتر

درباره این چهره علمی می توانند به مقاله «زندگی و آثار ابن صلاح همدانی» که در شماره ۱۲ سال ۲۸ مجله دانشمند (اسفند ۱۳۶۹) چاپ شده است مراجعه کنند. طبق آنچه ابن ابی اصیبعه در کتاب عیون الانبیاء خود آورده است، ابن صلاح در گورستان صوفیه کنار نهر بانیاس در حومه دمشق به خاک سپرده شد. محل این گورستان باگسترش شهر امروزه داخل دمشق واقع است. گورستان صوفیه به دست فرانسویان که بین سالهای ۱۹۲۰ تا ۱۹۴۶ بر سوریه حاکم بودند ویران شد و اکنون تنها قبر ابن تیمیه و برادرش در آن محل باقی مانده است. محلی که زمانی گورستان صوفیه بود اکنون محوطه دانشکده دندانپزشکی دانشگاه دمشق است و شاید این بازی سرنوشت باشد که ابن صلاح، مردی که کودکی و نوجوانی خود را در همدان گذراند و برای فراگیری دانش روانه سوریه شد و در پزشکی و نجوم نام آور گردید و به مقامهای عالی علمی دست یافت

حومه ساخته شده طرح پمپ و طرفه که حوزی دانشمند سلامی قرن ششم هجری آن را در کتاب مکانیک خود شرح کرده است. این نمونه در موزه تاریخ علوم موسسه تاریخ علوم عربی نگهداری می شود.

یکی از چرخابه‌های شهر حما که هنوز آب نهر العاصی را بالا می کشد و به کشتزارهای دور دست می فرستد.

و آثار ارزنده بسیار نوشت، پس از گذشت قرن‌ها در محوطه مقدس دانشگاه، جایی که جوانان مشتاق به فراگیری پزشکی می پردازند، آرمیده باشد. جا دارد که مراکز علمی و مسئولان فرهنگی لوح یادبودی به چند زبان حاوی زندگینامه و فهرست آثار وی تهیه کنند و در محوطه آرامگاه وی در دانشگاه دمشق که در محله برامکه این شهر واقع است برپای دارند. آیا امیدی هست که مسئولی توانا و در عین حال آگاه پیدا شود که این سطور را بخواند و چنانچه با آن موافق بود گامی در این راه بردارد؟

در فرصتی دیگر امکان دیدار از چرخابه‌های باستانی معروف شهر حما دست داد. این چرخابه‌های عظیم که قدرت زیادی دارند از چوب ساخته شده اند و مثل توربینهایی هستند که جریان آب نهر العاصی آنها را می چرخاند. محفظه‌هایی به لبه چرخابه‌ها وصل است که هنگام غوطه وری در آب بر می شوند و وقتی به

بالای چرخاب می رسند آب آنها به داخل آبراههای سنگی می ریزد و به این ترتیب امکان بالا کشیدن آب و انتقال آن به نقاط دور دست فراهم می شود. ناصر خسرو در سفرنامه اش از این چرخابه‌ها ذکری کرده است: «... و از آنجا به شهر حما شدیم. شهری خوش آبادان بر لب آب عاصی و این آب را از آن سب عاصی گویند که به جانب روم می رود یعنی چون از بلاد اسلام به بلاد کفر می رود عاصی است و بر این آب دولابه‌های بسیار ساخته اند...»

در هفدهمین کنفرانس سالانه علوم عربی که به همت مؤسسه تاریخ عربی (حلب) و با همکاری چشمگیر استناداری سویداء برگزار شد، مقاله عرضه شده از ایران با استقبال چشمگیری مواجه شد و برگزار کنندگان خواستار ترجمه آن به عربی شدند تا بین پژوهشگران و علاقمندان سوری توزیع شود. آرزوی منم در آینده شاهد حضور فعالتر و وسیعتر پژوهشگران در این گونه مجامع باشیم. □